

והוצאתי אתכם וגו': כיאר ארבע לשונות של גאולה, שידוע שקבעו חז"ל נגדם ארבע כוסות של יין³⁶. ויש להסביר ענין ד' לשונות. וגם, הלא יפה הקשה במדברי כפרק ערבי פסחים, למה זה קבעו ארבע כוסות של יין ולא

ארבעה מיני לחם או כשר וכדומה. והנה תניא בערבי פסחים (ק"ח, א) 'ת"ר, כוס חמישי אומר עליו הלל הגדול'³⁷, והובאה גוססה זו ברייף וברמב"ם³⁸ ובשו"ע³⁹ שמצוה לעשות כוס חמישית, ואינו לעיכובא. והוא פלא, ממה נפשך, או צריך להיות חובה או לא יבוא כלל. אבל הענין, דמושל פשוט הוא שאי אפשר לצייר שיהא איש המוני שהוא כעבד כנעני העומד בעבודת חומר ולבנים ועלה במשך מועט למעלת ישראל, שיהא ראוי לעמוד במעמד הר סיני לקבל התורה במורא גדול של גילוי שכינה, ועל כרחך נדרש להעלות דעתו וצלמו של האדם לאט לאט. וכך היה בישראל, שהיו מגושמים בצורה ובדעת, ונתעלו במשך מועט עד שהגיעו להר סיני. והיינו ד' לשונות של גאולה, מתחילה "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים" — שהוא עסק חומר ולבנים, שיצאו מזה משעה שהגיעו למכת ערוכ⁴⁰, כמו שיבואר להלן (ח"ב). ועיינן היו בחזקת משועבדים לעבודת עד שהגיעו למכת כרד, שאז החל (פרעה) להוקיר את ישראל, כמו שיבואר להלן (ט"ה), ועיינן כתיב "והצלתי אתכם מעבודתם" — הר"י נתעלה עוד צלמם ודעתם לשבח. ועיינן היו תחת משרת המלוכה ודעת המלך עליהם, ובמכת כבורות הגיעו למעלת בני

חורין, על זה כתיב "וגאלתי וגו'"⁴¹. אח"כ העלה אותם הקב"ה למעלת "ולקחתי אתכם לי לעם וגו'" {בשעת מתן תורה⁴², שנכתבה ברית בין הקב"ה וישראל}. וקבעו לזכרון ארבע כוסות, כאשר שאין דבר מאכל ומשקה משנה תואר פניו ודעתו של אדם⁴³ כמו שתית' יין המשמח לב ומטיב גהה. ובהו יבואר יפה ענין הכוס החמישי להלן במקרא הסמוך.

וידעתם כי אני ה': היא הבטחה אחרת, ולשון חמישי של מעלה⁴², שכל כך תעלו ברעת עד שתגיעו למדרגה של "וידעתם" היינו דבקות ודעת אלהים⁴², וכיוצא בזה מתפרש להלן (ט"ז). והדבר מובן שיהיה⁶⁴ בזמן מאוחר ממדרגה הקודמת, כמו הלשונות הקודמים. והיה זה משעת מתן תורה ואילך⁶⁵.

וראוי לדעת⁶⁶, שהבטחה זו⁶⁷ אין הפירוש שיהיו כל ישראל בוז הבחינה, דזה אי אפשר שתתנהג אומה שכל אנשיה יהיו משוקעים בדעת אלהים. אלא הפירוש

שהיו בכס הרבה אנשי מעלה. ובריש ספר ויקרא (א"א ד"ה אדם) ביארנו ע"פ ויקרא רבה (ב"א) דעל אלה אנשי מעלה כתיב "אדם אחד מאלף מצאתי" (קהלת ז, כח).

והיינו שביארנו ענין ד' כוסות, שנשתנו כל ישראל בצורתם ובדעתם מכאשר היו כד' מדרגות. אבל יש עוד כוס חמישית נגד זה הלשון של "וידעתם וגו'"⁶⁸. ובאשר אין חובה לכל ישראל להגיע לזו המדרגה, על כן זה הכוס הוא מצוה ולא חובה⁶². ועיינן מה שכתבתי להלן (ט"ז).⁶³ מתחת סבלות מצרים: הפלא היותר גדול שיגיע אדם שהיה תחת סבלות בחומר ולבנים להתעלות כל כך עד שיגיע לדעת⁶⁹, וזהו דבר המגיד וכל המרבה לספר כיצאת מצרים היה זה משובח, פירוש, אות הוא שהוא⁷⁰ משובח, ומשום הכי מרגיש יותר.